

Aysel Məmmədova*, Aliyə Laylabəşova, Aqşin Yusifzadə

Bakı Ali Neft Məktəbi

**aysel.mammadova@bhos.edu.az*

Azərbaycanın iqtisadiyyatı daha çox neft və qaz hasilatı və onun beynəlxalq tərəfdaşlara tədarükündən asılıdır. Təəssüf ki, karbohidrat hasilatı üçün mövcud texnologiyalar ekoloji cəhətdən təmiz deyil, müvafiq ərazilərdə torpağın degradasiyasına, su hövzələrinin çirklənməsinə səbəb olur. Məsələn, Abşeron yarımadasında 30 min hektara yaxın torpaq neft məhsulları və müxtəlif formada istehsalat tullantıları ilə çirklənmişdir. Azərbaycan bu kimi halların nəticələrini anlayır və ekoloji problemlərlə bağlı artan narahatlıqlar zəminində neft və qazın idarə edilməsi prosedurlarını gücləndirməyə cəhd göstərir. Təsadüfi deyildir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə 2024-cü il Azərbaycanda “Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili” elan edilmişdir və sərəncamın prioritet istiqaməti kimi, 2030-cu ilə qədər istilik effekti yaradan qazların emissiyalarının 35 faiz, 2050-ci ilə qədər isə 40 faiz azaldılması hədəf kimi götürülmüşdür.

Bu istiqamətdə müxtəlif tədbirlər həyata keçirilmişdir: məsələn, həmin sərəncamdan irəli gələn tapşırıqlar çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti (SOCAR) “SOCAR Green” MMC-nin yaradılması barədə qərar qəbul etmişdir və “ACWA Power”, “Masdar”, “Energy China” və “BP” kimi nüfuzlu şirkətlərlə əməkdaşlıq edərək müxtəlif mənbələrdən yaşıl enerji istehsal edəcək. Təsis olunan şirkətin əsas məqsədi SOCAR-ın strateji bərpaolunan enerji layihələrinin effektiv idarə edilməsi, bu sahədə beynəlxalq tərəfdaşlarla əməkdaşlıq imkanlarının genişləndirilməsi, habelə neft-qaz əməliyyatlarında dekarbonizasiya proseslərinə dəstək göstərməkdən ibarətdir. Bundan əlavə, ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin söyləri nəticəsində ölkəmiz BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasına (COP29) ev sahibliyi edəcək. Bütün bu tədbirlər planı bir daha sübut edir ki, Azərbaycan yaşıl texnologiyaların tətbiqi ilə bağlı dünya praktikasını tətbiq etməklə öz enerji idarəetmə sistemlərini təkmilləşdirməyə çalışır. Yaşıl texnologiya daha az tullantı istehsalı, aşağı toksiklik, yüksək davamlılıq, insan sağlamlığına və ətraf mühitə daha az zərərli təsirlər kimi inkişaf etmiş xüsusiyyətlərinə görə son illərdə qabaqcıl cəmiyyətlərin diqqət mərkəzindədir. “Yaşıl texnologiya”dan istifadə yaşıl iqtisadiyyat konsepsiyasına keçidin əsas təməli hesab olunur ki, bu da enerjiyə qənaət edən, eləcə də iqtisadi və ekoloji cəhətdən davamlı məhsul və proseslər yaratmaq üçün materialşünaslıq, mühəndislik və nanotexnologiya elmlərinin sinergetikasını istifadə edir. Yaşıl iqtisadiyyata keçid həqiqətən də cəmiyyətin ekoloji və iqtisadi sahələrin qarşılıqlı təsirini idarə etmə tərzinin dəyişdirilməsində çox faydalı rol oynaya bilər. Bu mənada bir çox üstünlükləri olmasına baxmayaraq yaşıl texnologiyalara keçid elə də asan başa gələn proses deyil. Qeyd etmək lazımdır ki, yaşıl texnologiyalara keçid ilk növbədə “Yaşıl kimya” prinsiplərinin tətbiqini tələb edir ki, bu da insan sağlamlığı və ətraf mühit üçün təhlükəli sayılan maddələrin istifadəsini qadağan edir. Digər tərəfdən, istehsal üçün aydın dizayn təlimatlarının, yaşıl texnologiyaların təhlükəsizliyini müəyyən edən sürətli toksikologiya və analiz protokollarının olmaması və bazar iqtisadiyyatının qeyri-müəyyən tələbatı yaşıl texnologiyaların daha geniş tətbiqini və kommersiyalaşdırılması perspektivlərini məhdudlaşdırır.

Görünsüyü kimi, yaşıl texnologiyaların sənayeyə integrasiyası, bir çox maneələrlə rastlaşır, lakin bu, yeni davamlı yaşayışın potensialını heç də azaltmır. Robert Frostun “The Road Not Taken” əsərində deyildiyi kimi “Məşədə bir-birindən ayrılan iki yol var idi, mən isə daha az getdilən yolu seçdim və bütün fərqi də elə bu yaratdı”. Yaşıl texnologiya daha az qət edilən yoldur, lakin ənənəvi texnologiyaların simasını dəyişdirmək qabiliyyətinə malikdir. “Yaşıl və dayanıqlı Kimya” prinsiplərinin texnologiyaya tətbiqi yaşıl texnoloji irəliləyişləri tədricən lazımı tempə çatdıracaq və bu mənada davamlı yaşıl texnologiyaların gələcəyi

və yaşıl iqtisadiyyata keçidin əsası hesab edilə bilər. Hər yeni sistemin qurulması üçün vaxt lazımdır və yaşıl texnologiya hələ yaranma mərhələsindədir. Yaşıl yanaşmaların əsas reaksiya mexanizmlərinin daha yaxşı araşdırılması, daha yaxşı xarakterizə üsulları və məlumatların düzgün təhlili yaşıl sintez vasitəsilə ekoloji cəhətdən təmiz və davamlı texnologiya üçün möhkəm zəmin yaradacaqdır.